

Interlevensbeschouwelijke competenties

in het kader van dialoog en samenwerking tussen levensbeschouwingen op school

SITUERING VAN DEZE TEKST

In een schrijven van 30 juni 2010 bezorgden de erkende instanties en vereniging een raamwerk van een voorstel aan de hogere onderwijsadministratie "om te komen tot het bepalen van gezamenlijke competenties voor de levensbeschouwelijke vakken in het Vlaams onderwijs met het oog op betere wederzijdse kennismaking en dialoog". De tekst hiervan is als bijlage toegevoegd op einde van dit document.

De CLB van 25 mei 2011 stelt een ad-hoc werkgroep aan om de conclusies van vele gesprekken mbt interlevensbeschouwelijke dialoog en interlevensbeschouwelijk samenleven in een stroomversnelling te brengen.

Doel van de ad hoc-commissie: competenties uitschrijven die de interlevensbeschouwelijke component binnen het bestaande levensbeschouwelijk onderwijs in Vlaanderen op explicieter niveau brengen voor leraar en leerlingen.

Werkzaamheden

Data: 17 juni 2011 + 16 september 2011 + 7 oktober 2011 + 14 november 2011

Plaats: Anna Bijns-gebouw Antwerpen

Voorlegging, amendering en goedkeuring van het document op de vergadering van de commissie levensbeschouwelijke vakken (CLBV) van 30 november 2011.

Leden:

Herman Aerts – Protestants-Evangelische godsdienst

Ahmed Azzouz – Islamitische godsdienst

Samuel Bamberger – Israëlitische godsdienst

Eddy Borms – Niet confessionele zedenleer

Marie-Ann De Cocker – Rooms-katholieke godsdienst

Dominique Verbeke – Orthodoxe godsdienst

INLEIDING – Recente voorgeschiedenis van de interlevensbeschouwelijke samenwerking.

Net als andere schoolvakken werken de Levensbeschouwelijke vakken (LBV) mee aan de ontwikkeling van de leerling tot een mature en gelukkige persoonlijkheid die een eigen bijdrage aan de samenleving kan leveren.

De commissie levensbeschouwelijke vakken (CLBV) onderstreept het belang van de ontwikkeling van een eigen levensbeschouwelijke identiteit om interlevensbeschouwelijke dialoog (ILD) en/of interlevensbeschouwelijke samenleven (ILS) mogelijk te maken. In de (al dan niet) onderscheiden LBV wordt op open en positieve wijze de persoonlijke levensbeschouwing geëxpliciteerd én over de andere levensbeschouwingen gesproken met respect.

Tegelijk stelt de CLBV dat een levensbeschouwelijke identiteit zich ook ontwikkelt door expliciet contact met andere levensbeschouwingen. De ontmoeting met relevante vertegenwoordigers van andere levensbeschouwingen brengt de levensbeschouwelijke eigenheid op bewuster niveau. De ontdekking van o.m. verschillen en gelijkenissen nodigt de leerling uit zichzelf te positioneren op levensbeschouwelijk vlak.

In haar recente geschiedenis hebben de LBV stappen gezet die gelijke tred houden met maatschappelijke vragen tav de levensbeschouwingen. Naast de vele lokale en regionale samenwerkingsinitiatieven werden op Vlaams niveau o.m. volgende zaken ontwikkeld/georganiseerd binnen de schoot van de CLBV en/of het Nascholingsinstituut van de LBV(NI-LBV).

- In juni 2003 publiceert het NI-LBV een brochure voor ouders waarin elke levensbeschouwing zichzelf voorstelt.
http://www.ond.vlaanderen.be/inspectie/lbv/files/LBV_ouders.pdf. De brochure beschrijft de school als een ontmoetingsplaats met anderen en een oefenplaats voor dialoog en communicatie in voorbereiding op de toekomstige samenleving.
- In het schooljaar 2004-2005 werkt de CLBV mee aan de onderwijsspiegel en onderzoekt zij de mate waarin het levensbeschouwelijk onderricht bijdraagt tot het ontwikkelen van een open houding tegenover andere culturen en andere LB. Cfr. deel III van de onderwijsspiegel 04-05: Opvoeden en onderwijzen tot tolerantie – karakteristieken van het levensbeschouwelijk onderricht in het licht van GOK.
<http://www.ond.vlaanderen.be/inspectie/Organisatie/Documenten/spiegel/2004-2005.pdf>
- In 2006 publiceert de CLBV een visietekst om de bestaande interlevensbeschouwelijke samenwerking op de scholen te ondersteunen.
<http://www.ond.vlaanderen.be/inspectie/lbv/files/samenwerking-visietekst-061027.pdf>
- In december 2010 mikt een studiedag van het NI-LBV voor het basisonderwijs op het ontwikkelen van schoolprojecten die de kennismaking, de dialoog en het samenleven van de LBV op een bewuster niveau brengen.

In voorliggend document zijn de inspanningen mbt ILS en ILD van het laatste decennium omgezet in de gangbare onderwijstaal, m.n. in competenties die leerlingen verwerven binnen de LBV.

CONTOUREN VAN INTERLEVENSBESCHOUWELIJK SAMENLEVEN EN INTERLEVENSBESCHOUWELIJKE DIALOOG BINNEN ONDERWIJSCONTEXT

De levensbeschouwelijke variatie (in de breedte en in de diepte) is de facto aanwezig in vele klasgroepen, waardoor ook op dit terrein de school een spiegel van de samenleving is. De leraar LBV onderkent die realiteit en gaat er positief mee om.

De onderscheiden LBV zijn de conditio sine qua non om interlevensbeschouwelijke projecten diepgang te geven en een oefenruimte te creëren die tegemoet komt aan kwaliteitseisen die binnen schoolse context gesteld worden. Het expliciet oefenen van ILS en ILD blijft daarom in schoolse context beperkt tot enkele goed gekozen projecten zodat de onderscheiden leerplannen van de verschillende levensbeschouwingen hun bijdrage tot de persoonlijke ontwikkeling kunnen blijven geven

Scholen waar slechts beperkte levensbeschouwelijke diversiteit aanwezig is worden aangemoedigd om relevante getuigen en vertegenwoordigers uit te nodigen bij interlevensbeschouwelijke projecten om aan de kwaliteitseisen van een ILD en ILS te kunnen voldoen.

De inspecteurs-adviseurs LBV staan in voor de actualisering en optimalisering van de bestaande dialoog en samenwerking tussen de erkende levensbeschouwingen conform de kwaliteitseisen die aan onderwijs gesteld worden.

BIJ HET LEZEN VAN DE COMPETENTIETABEL

- De beschreven competenties gelden voor het levensbeschouwelijk onderwijs in zijn geheel, over de onderwijsniveaus en studierichtingen heen. Verfijning op het terrein is noodzakelijk, o.m. via leerlijnen, concrete subdoelen en lesprojectdoelen.
- De tabel maakt onderscheid tussen kennis enerzijds en vaardigheden/attitudes anderzijds. Sommige attitudes zijn moeilijk meetbaar, ze verwijzen naar een inspanningsverplichting zoals bij de nieuwe VOET-en van het SO.
- De tabel kent een verticale logica die vertrekt vanuit 'ik' en via de concrete 'ander' op de school naar de samenleving kijkt. Deze indeling onderscheidt maar scheidt niet. LBV onderkennen dat gevormde LB-identiteiten een interessant ILB-gesprek kunnen voeren maar ook dat LB hun identiteit helderder gaan zien en ervaren in contact met het verschil.
- De doorlopende nummering van de competenties is praktisch bedoeld: leerkrachtenteams en nascholingsinitiatieven kunnen gezamenlijke projecten uitwerken rond een concrete competentie.

Competenties interlevensbeschouwelijke dialoog (ILD) en interlevensbeschouwelijk samenleven (ILS)

Ik en mijn levensbeschouwing

kennis	vaardigheden en attitudes
De leerling ontdekt en verwoordt <ol style="list-style-type: none"> 1. de levensbeschouwelijke kenmerken van de eigen ontwikkelende identiteit. 2. de eigenheid van de levensbeschouwing waarin hij/zij les volgt. 3. de interne pluraliteit van de levensbeschouwing waarin hij/zij les volgt. 	De leerling <ol style="list-style-type: none"> 4. verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing. 5. gaat respectvol en open om met de eigenheid van de eigen levensbeschouwing. 6. gaat respectvol en open om met de diversiteit binnen de eigen levensbeschouwing. 7. ontwikkelt een positief zelfbeeld en neemt initiatief gebaseerd op beleving van de eigen levensbeschouwing.

Ik, mijn levensbeschouwing en deze van de ander

kennis	vaardigheden en attitudes
De leerling ontdekt en verwoordt <ol style="list-style-type: none"> 8. de eigenheid van andere levensbeschouwingen. 9. de eigenheid van een levensbeschouwing zoals een bevoorrechte getuige of een relevante vertegenwoordiger van een levensbeschouwing ze voorstelt. 10. gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwingen. 11. de interne pluraliteit in verschillende levensbeschouwingen. 	De leerling <ol style="list-style-type: none"> 12. herkent en benoemt de levensbeschouwelijke kleuring van gedachten, gevoelens, ervaringen, waarden en normen bij zichzelf en anderen. 13. respecteert het bestaan van levensbeschouwingen. 14. luistert empathisch naar leeftijdsgenoten met een andere levensbeschouwing. 15. verplaatst zich in het levensbeschouwelijk perspectief van anderen. 16. is constructief kritisch over eigen en andere levensbeschouwingen. 17. gaat respectvol en open om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen.

Ik, mijn levensbeschouwing en de samenleving

kennis	vaardigheden en attitudes
De leerling ontdekt en verwoordt <ol style="list-style-type: none"> 18. de verschillen tussen stereotyperingen over een levensbeschouwing en de binnenkant van een levensbeschouwing. 19. moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS. 20. de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving. 	De leerling <ol style="list-style-type: none"> 21. onderscheidt levensbeschouwelijke-stereotypering van levensbeschouwelijke-identiteit. 22. gaat constructief om met moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS. 23. oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multilevensbeschouwelijke samenleving. 24. herkent afspraken en regels nodig voor interlevensbeschouwelijk samenleven en past deze toe.

Erkende Instanties & Vereniging levensbeschouwelijke vakken

Voorstel om te komen tot het bepalen van gezamenlijke competenties voor de levensbeschouwelijke vakken in het Vlaams onderwijs met het oog op betere wederzijdse kennismaking en dialoog.

Naar aanleiding van de aanmoediging door verschillende leden van de hogere administratie van het Vlaams Ministerie van Onderwijs tijdens de laatste SOLO-vergadering op 6 mei 2010 aan de vertegenwoordigers van de levensbeschouwelijke vakken, sturen wij u hierbij het raamwerk van een voorstel voor inter-levensbeschouwelijke samenwerking en, zo mogelijk, dialoog toe.

Brussel, 30 juni 2010

De vertegenwoordigers van de Erkende Instanties en Vereniging

---

Vertrekpunt en voorstel

De behoefte die maatschappelijk ervaren wordt aan beter begrip voor andere levensbeschouwingen, verdient alle aandacht. Maar hieraan kan tegemoet gekomen worden vanuit de bestaande levensbeschouwingen, zonder dat een afzonderlijk vak moet worden ingericht. De samenwerking tussen de levensbeschouwelijke vakken kan, naast de al bestaande vormen van samenwerking, gestalte krijgen door het bepalen van gezamenlijke competenties.

De levensbeschouwelijke vakken (verder af te korten als: LBV) werken rond en vanuit de levensbeschouwelijke identiteit van leerlingen. De vrije keuze van een LBV is een duidelijk signaal van aanvaarding van en respect voor de verschillende levensbeschouwingen. Deze basis is de *conditio sine qua non* voor wederzijds vertrouwen en respect en schept een mogelijkheid voor dialoog.

De leraren LBV zijn vanuit hun praktijk in staat om een inter-levensbeschouwelijke dialoog op gang te brengen. Op een aantal scholen gebeurt dit al. Wij stellen daarom voor om gezamenlijk als verantwoordelijken voor de LBV zowel in het basis- als in het secundair onderwijs competenties te formuleren voor interreligieuze dialoog en samenwerking in de context van de bestaande LBV.

Opzet

Om dit voornemen vaste vorm te geven en te veralgemenen bestaan op verschillende niveaus een aantal structuren: de vzw Nascholingsinstituut LBV, de commissie LBV en de vakgroepen LBV op de scholen. Het nascholingsinstituut is een orgaan waarvan vertegenwoordigers van alle LBV deel uitmaken en dat studiedagen organiseert voor leraren van alle LBV. De commissie LBV is een orgaan op het niveau van het departement waarin inspecteurs-adviseurs LBV als vertegenwoordigers van de verschillende LBV samenwerken

op gebieden die betrekking hebben op de inspectie en begeleiding van de vakinhoud en de vakpedagogie van de LBV. De vakgroepen LBV bestaan zoals andere vakgroepen uit leraren op het niveau van de school.

Engagement

De commissie LBV wil zich engageren om de competenties uit te schrijven die de leraren nodig hebben voor dialoog en samenwerking op levensbeschouwelijk vlak. Deze competenties kunnen vergeleken worden met de vakoverschrijdende eindtermen waarmee algemene ontwikkelingsdoelen geformuleerd worden die de afzonderlijke vakken overstijgen.

Het nascholingsinstituut LBV kan op pedagogisch en didactisch gebied ondersteuning bieden aan de leraren LBV. De vakgroepen LBV kunnen onder impuls van de inspecteurs-adviseurs LBV projecten uitwerken en zo vorm geven aan een module van inter-levensbeschouwelijke dialoog.

Voordeel van deze benadering

Voordeel van deze benadering binnen de bestaande LBV is dat er geen ruimte vrijgemaakt moet worden voor een bijkomend vak. Anderzijds wordt zichtbare structuur geboden aan de vrijblijvendheid die tot op heden in de al lange tijd bestaande samenwerking tussen de verantwoordelijken voor de LBV bestond. De inspectie-begeleiding LBV kan toezien op het behalen van de gemeenschappelijk uitgeschreven competenties voor interreligieuze dialoog en samenwerking.

Opbouw

Vanaf het eerste leerjaar lager onderwijs tot het zesde jaar secundair onderwijs kan een geleidelijk uitbouwen van levensbeschouwelijke projecten ontwikkeld worden. Eventueel kan een minimum en maximum aantal lestijden worden bepaald voor het gezamenlijke, afhankelijk van leerjaar, studierichting en concrete inter-levensbeschouwelijke context van de school.

Mogelijkheden in plaats van juridische moeilijkheden

Het ligt juridisch bijzonder moeilijk om van overheidswege inhouden vast te leggen voor de LBV. Er kan gesteld worden dat het principieel niet wenselijk is dat de levensbeschouwelijk naar neutraliteit strevende overheid vakinhouden en eindtermen zou bepalen voor de LBV. De Vlaamse overheid kan zich niet op het levensbeschouwelijk terrein begeven door het inrichten van een afzonderlijk vak, of zelfs van afzonderlijke modules, zonder deze levensbeschouwelijke neutraliteit te verlaten. Vrijwillige samenwerking tussen de erkende levensbeschouwingen kan hier echter een inter-levensbeschouwelijke dialoog mogelijk maken die anders niet gerealiseerd zou kunnen worden.